Camelia Stan

IMNUL ACATIST (PRIMELE VERSIUNI ÎN LIMBA ROMÂNĂ)

Imnul Acatist este un important text bizantin anonim, din secolul al V-lea e.n. (Timotin 2026: 11–12; Tomadaki 2024; Bedros 2024: 95–126, despre relația cu iconografia, în speță cu pictura murală a bisericilor mănăstirești din Moldova în secolul al XVI-lea). În lucrarea de față voi exprima câteva remarci și interpretări lingvistice proprii asupra celor mai vechi traduceri în limba română ale *Imnului Acatist*; acestea au fost realizate în secolul al XVII-lea. Corpusul este cel inclus în volumul *Imnul Acatist în literatura română din veacul al XVII-lea* (v. IA.: 161 – *Texte*); autorii traducerilor sunt Arsenie de la Bisericani, Dosoftei, Mihai de la Târgoviște, Antim Ivireanul, Alexandru Dascălul. Nu îmi propun să realizez în lucrarea de față o analiză extinsă; voi formula doar câteva remarci și opinii personale pornind de la texte și de la comentariile incluse în volum; voi acorda o atenție specială câtorva aspecte gramaticale și semantice.

1. Unele structuri discutate de Hâncu și Timotin (2026: 108–110) în secțiunea „Imprecizii și greșeli de traducere", pot fi considerate (în opinia mea) ca fiind, dimpotrivă, rezultatul unor alegeri optime ale traducătorului, bazate pe un simț al limbii foarte sigur.

De exemplu, autorii ediției discută structura *cântăm* ***nașterii tale***, precizând că „se recurge la un dativ în locul acuzativului" (Hâncu și Timotin, 2026: 108); deducem că, în interpretarea comentatorilor, sensul exprimat ar fi echivalent cu sensul structurii tranzitive *cântăm naşterea ta* (structură în care grupul nominal *naşterea ta* este obiect direct în cazul acuzativ). Nu putem ști care a fost intenția traducătorului; însă, considerând structura în sine, apreciez că opțiunea pentru dativ este mai sugestivă semantic și, ca atare, oportună, întrucât, în contextul dat, *cântăm* ***nașterii*** **exprimă și sensul „dedicăm, dăm slavă, cinstire naşterii tale"**.

Autorii ediției (Hâncu și Timotin, 2026, ib.) arată că persoana a III-a plural din textul original este redată în traducerea *Imnului Acatist* fie prin persoana I plural (*vedem*) fie prin persoana a II-a sg. (*ai nebunit*). Aceste **traduceri** îmi par a fi **mai expresive chiar decât originalul,** deoarece **persoana I pl. exprimă participare și incluziune, iar persoana a II-a sg. exprimă adresare directă, implicarea adlocutorului.**

2. Conjuncția *s*(*ă*) a fost interpretată ca având valoare concesivă în structura *e despuietoriul și Dumnezeu,* ***s-au și luoat chip de rob*** (Hâncu și Timotin, 2026: 110). În opinia mea, conjuncția *să* conservă aici valoarea semantică a unui ***să*** **condițional,** iar **valoarea concesivă apare doar contextual, în relație cu *și*:** „**dacă** au **și** luat chip de rob" → „**(chiar) și dacă** au luat chip de rob" = „**deși** au luat chip de rob" (pentru

LR, LXXV, nr. 2–3, p. 503–507, București, 2026

DOI: 10.59277/LR.2026.2-3.23

valorile conjuncției *să*, v. DLR, tomul X, partea I, s.v.; a se vedea și distincția dintre concesivele „condiționale” și concesivele „factuale”, la Zafiu 2016: 533).

3. Sunt de apreciat unele **opțiuni sintactice** ale traducătorilor sau copiștilor *Imnului Acatist*: **astfel traducerile au contribuit la modernizarea limbii române**.

3.1. Menționez extinderea acordului în caz al constituenților adjectivali cu numele centru de grup: *izbăvirea lacrămelor strămoaș**ii** noastr**e*** (Mihai de la Târgoviște, în IA: 193, 1/9) – genitivul este marcat la numele *strămoaș**ii*** prin desinența *-i-* și prin forma articolului definit enclitic *-i*, iar la adjectivul pronominal posesiv *noastr**e*** dependent de nume, marcarea este realizată prin desinența *-e*. Acordul în caz al adjectivului posesiv lipsește în pasajul corespunzător din versiunea copistului Arsenie de la Bisericani: *izbăvirea lacrămilor* [GENITIV[GENITIV *strămoaș**e***<***i***> [NOMINATIV-ACUZATIV *noastr**ă***]] (în IA: 164, 1/9).

3.2. Acordul în caz dintre numele comun și apoziția exprimată prin nume propriu (tipar sintactic de tip vechi, care nu s-a impus în limbă) este atestat în corpusul analizat; de exemplu, cazul genitiv în structuri precum: *izbăvirea lacrămelor* [GENITIV *strămoaș**ii noastr**e*** [GENITIV *Ev**ei***]] (Mihai de la Târgoviște, în IA: 193, 1/9).

4. Antim Ivireanul a creat în traducerea *Imnului Acatist* **efecte remarcabile cu mijloace subtile.** Ne referim, în cele ce urmează, la câteva aspecte.

4.1. Traducătorii au redat **ritmul de cadență al textului prin repetarea aceluiași tipar sintactic în versete succesive;** de exemplu: ***Bucură-te că ai** nebunit* [...]! ***Bucură-te că ai** veștedzit* [...]! ***Bucură-te că ai** rumt* [...]! [...] ***Bucură-te că ai** zidit* [...]! ***Bucură-te că ai** dat* [...]! [...] ***Bucură-te că ai** deșertat* [...]! ***Bucură-te că ai** născut* [...]! (Arsenie de la Bisericani, în IA: 174–175, 17/10–12, 19/8–9, 19/12–13).

4.2. Repetarea aceluiași radical lexical creează un efect de cumul al termenilor din aceeași familie lexicală și implicit, un **efect de muzicalitate imnografică:** ***Înțeleagere neînțeleasă** cercă Fecioara să **înțeleagă*** (Arsenie de la Bisericani, în IA: 164, 3/1–5); ***Înțeleagerea** cea **neînțeleasă** căutând Fecioara să o **înțeleagă*** (Antim Ivireanul, în IA: 206, 3/1–5); ***Cunoștință necunoscute** să **cunoască*** (Dosoftei, în IA: 180, 3/1–5); *Înțelepciune **neînțeleasă a înțeleage*** (Mihai de la Târgoviște, în IA: 194, 3/1–5); ***să înțeleagă înțeleagere** cea **neînțelegută*** (Alexandru Dascălul, în IA: 216, 3/1–5).

4.3. Sensul verbal al infinitivului lung nominal este evidențiat prin context. De exemplu, numele *tăceare* cu sensul „**actul/faptul** de a tăcea” este coocurent cu verbul *a se ruga* și denotează mijlocul prin care este exprimată rugăciunea: *Bucură-te **tăcearea** celora ce **să roagă** cu credință* (Antim Ivireanul, în IA: 206, 3/7); *Bucură-te*

***tăceare** celora ce **să roagă** ție cu credință* (Alexandru Dascălul, în IA: 216, 3/7); sensul în contextele de acest tip este „se roagă prin actul/faptul de a tăcea, se roagă tăcând”.

Alteori valoarea contextuală este mai apropiată de un sens nominal: *credința celora ce se roagă întru **tăceare*** (Arsenie de la Bisericani, IA: 165, 3/7, „**stare** de tăcere”); *credința **tăcerii** rugăciunilor* (Dosoftei, în IA: 180, 3/7, „**starea** care însoțește rugăciunile”).

O structură ambiguă este: *să roagă întru credință cu **tăceare*** (Mihai de la Târgoviște, în IA: 194, 3/7, „instrumentul, mijlocul prin care se realizează actul de a se ruga” sau „starea în care se roagă”). Numele verbal este substituibil în acest context prin forma de gerunziu a verbului care conține același radical: *se roagă tăcând*, iar gerunziul manifestă aceeași ambiguitate semantică: „se roagă prin aceea că tace” sau : „se roagă (fiind) în stare de tăcere”; prepoziția *cu* este de asemenea compatibilă cu cele două interpretări: „instrumentul, mijlocul” sau „starea asociată”.

4.4. Traducătorii au preferat **structurile mai simple care aduc suplețe stilului imnografic.** Menționăm aici **preferința pentru construcțiile nominalizate** (în special pentru grupurile sintactice al căror centru este un **infinitivul lung substantival**), **în defavoarea grupurilor sintactice cu centru verbal.**

De exemplu, în corpusul analizat (IA), infinitivul lung nominal apare în pasajul corespunzător din patru traduceri: *Bucură-te, zgăul **împeliță/rii lui Dumnedzău**!* (Arsenie de la Bisericani, în IA: 164, 1/15); *Bucură-te, pântece **întruperii dumnedzăieșt<i>**!* (Dosoftei, în IA: 180, 1/15); *Bucură-te, pântecele **dumnezăieștii întrupări**!* (Antim Ivireanul, în IA: 205, 1/15); *Bucură-te, zgăul **a întrupării dumnedzeiești*** (Alexandru Dascălul, în IA: 215, 1/15).

Opțiunea pentru construcția verbală apare în textul unei singure traduceri în corpusul IA: *Bucură-te, că tu eşti zgăul cela ci dentr-îns **s-au împeliţat** Dumnezeu!* (Mihai de la Târgoviște, în IA: 194, 1/15).

Menționăm și frecvența propozițiilor nonfinite predicative suplimentare; de exemplu: *Preaslăvit glasul tău să arată **a fi cu anevoie priimit sufletului mieu*** (IA: 206, 2/1–5 – propoziția infinitivală este dependentă sintactic de verbul *să arată*).

4.5. Traducerile realizate de Antim Ivireanul se remarcă prin structuri care atestă **o tendință spre modernizare a limbii.**

Menționăm utilizarea grupurilor nominale cu doi determinanți definiți – articolul hotărât și determinantul *cel* (v. și Stan 2013a: 40–45; Stan 2013b: 308–309; Stan 2016; pentru determinantul *cel*, v. și Iliescu 2008 [2006]): *glasu**l cel** netrupesc* (IA: 205, 1/1–5); *copaciu**l cel** înfrunzit* (IA: 210, 13/11).

Acordul în caz dintre determinantul *cel* și numele centru al grupului sintactic este realizat inconsecvent la Antim Ivireanul: *chemarea **lui Adam celui** căzut* (genitiv, IA: 205, 1/8), *Maica **stealei cei** neapuse* (genitiv, IA: 208, 9/6), *strălucirea **zilei cei** de taină* (genitiv, IA: 208, 9/7), dar *tămâia **rugăciunii*** (genitiv) ***cea priimită*** (nominativ-acuzativ; IA: 207, 5/14).

Sunt interesante **particularitățile de limbă veche.** Remarcăm dubla articulare în grupul nominal, la nume și la adjectivul dependent de nume (v. și Stan 2013a: 43): *Apărătoare**i** Doamne**i*** (Antim Ivireanul, în IA: 205, *Condac*); structura este însă ambiguă, termenul *apărătoarei* fiind interpretabil și ca adjectiv substantivizat prin articulare „celei care apără, anume Doamnei". O altă particularitate identificată în corpusul IA este utilizarea prepoziției *pe* cu forma veche *pre* și cu sensul „peste": *căruța cea preasfântă a celuia ce iaste **pre** heruvimi* [...] *sălașul cel preaslăvit al celuia ce iaste **pre** serafîmi* (IA: 210, 15/10–11).

Menționăm dislocarea sintactică prin inversiune: *să arată a fi **cu anevoie** priimit sufletului mieu* (IA: 206, 2/1–5); în acest context, locuțiunea adverbială de mod *cu anevoie* este intercalată între infinitivul copulativ *a fi* și numele predicativ *priimit*.

Textul conține unele elemente de oralitate. De exemplu, în structura „hibridă" *iertăciunea **a** mult**or** greșiți* (IA: 210, 13/15), genitivul este dublu marcat, și anume: flexionar prin *-or*, iar proclitic prin morfemul *al*, cu forma de feminin singular *a*.

O structură interesantă conține propoziția exclamativă *Bucură-te, **lacrămilor Evei** izbăvire!* (Dosoftei, în IA: 179). Grupul *lacrămilor Evei* ocupă o poziție sintactică de dativ și include genitivul *Evei*; semantic, structura corespunde tiparului numit *dativus commodi* „dativul interesului (al avantajului, al folosului)". Sensul contextual presupune o inversiune a tiparului sintactic: tiparul corespunzător sensului ar fi *izbăvirea Evei de lacrimi*.

5. Considerații finale. Primele traduceri în limba română ale *Imnului Acatist* sunt reprezentative pentru stadiul de evoluție a limbii române în secolul al XVII-lea. Materialul lingvistic care alcătuiește corpusul este variat, reprezentativ pentru epocă și constituie o bază adecvată pentru analize ulterioare.

BIBLIOGRAFIE

Bedros, Vlad, 2024, „«The Saturday of the *Akathistos*» reflected in moldavian *zborniki* and marian imagery from the early fifteenth to mid-sixteenth century", în Timotin, Cotovanu, Olar (edited by), vol. I, p. 93–126.

DA / DLR = Academia Română, *Dicționarul limbii române*, 1913–1948, București, Socec, Universul; 1965–2010, serie nouă, București, Editura Academiei Române.

Dima, Cristina-Ioana, 2024, „La première version de l'*Hymne Acathiste* imprimée en roumain. Réflexions sur un livre peu connu du métropolite Dosoftei", în Timotin, Cotovanu, Olar (edited by), vol. I, p. 201–219.

Hâncu, George-Mihail, 2024, „One Side of the Coin: the Seventeenth-Century Slavonic Manuscript Tradition of the *Akathistos* in the Romanian Principalities", în Timotin, Cotovanu, Olar (edited by), vol. I, p. 177–199.

Hâncu, Mihail-George, Emanuela Timotin, 2026a, „Un manuscris al *Imnului Acatist* pentru un viitor patriarh", în IA, p. 89–112.

Hâncu, Mihail-George, Emanuela Timotin, 2026b, „Imprecizii și greșeli de traducere", în IA: p. 108–110.

IA = *Imnul Acatist în literatura română din veacul al XVII-lea*, ed. a II-a; studii, ediții critice și glosar de Emanuela Timotin, Cristina-Ioana Dima, Mihail-George Hâncu și Daniar Mutalâp, București, 2026.

Iliescu, Maria, 2008 [2006], „L'article adjectival roumain: un exemple de récurrence typologique cyclique", în Id., 2008, *Miscellanea Romanica (1956–2007),* Cluj-Napoca, Clusium/Scriptor, p. 501–508 [publicat anterior în *Revue roumaine de linguistique*, 51].

SOR = *The Syntax of Old Romanian*, Pană Dindelegan, Gabriela (edited by), Martin Maiden (consultant editor), 2016, Oxford, Oxford University Press.

Stan, Camelia, 2013a, *O sintaxă diacronică a limbii române vechi,* București, Editura Universității din București.

Stan, Camelia, 2013b, „Sulla sintassi dei sintagmi nominali con più determinanti nel rumeno", în Emili Casanova Herrero, Cesáreo Calvo Rigual (eds.), *Actas del XXVI Congreso Internacional de Lingüística y Filologia Románicas (6–11 septiembre 2010, Valencia),* II, Berlin, de Gruyter, p. 397–407.

Stan, Camelia, 2016, „Polydefinite structures", în SOR, p. 304–312.

Timotin, Emanuela, 2024, „The seventeenth-century Romanian tradition of the Akathistos Hymn. Between variation and standardisation", în Timotin, Emanuela, Lidia Cotovanu, Ovidiu Olar (edited by), vol. II, p. 215–242.

Timotin, Emanuela, 2026, „*Imnul Acatist*: precizări introductive", în IA, p. 11–13.

Timotin, Emanuela, Lidia Cotovanu, Ovidiu Olar (edited by), 2024, *The Akathistos Hymn in the Byzantine and Post-Byzantine Traditions. The History of a Liturgical Masterpiece. Between Text and Image*, Herlo Verlag UG, Heidelberg, vol. I–II.

Tomadaki, Maria, 2024, „The reception of the *Akathistos Hymn*", în Timotin, Cotovanu, Olar, 2024, vol. I, p. 21–39.

Surse citate

IA. Texte = „Texte", în IA, p. 161–227.

THE AKATHISTOS HYMN (THE EARLIEST ROMANIAN-LANGUAGE VERSIONS)

(Abstract)

This paper offers several grammatical and semantic remarks and personal interpretations, which we briefly present with reference to the analyzed texts.

Cuvinte-cheie: determinant, grup nominal, infinitiv lung, nominalizare, sintaxă.
Keywords: determiner, nominal phrase, long infinitive, nominalization, syntax.

Facultatea de Litere, Universitatea din București,
Departamentul de lingvistică,
București, Strada Edgar Quinet, nr. 5,
camelia.stan@litere.unibuc.ro